

УДК 004.78:655.41:061.2

UDC 004.78:655.41:061.2

**АКТИВНОСТИ OSI И eIFL-а НА
ПРОМОЦИЈИ ОТВОРЕНОГ ПРИСТУПА
НАУЧНИМ КОМУНИКАЦИЈАМА**

**OSI AND eIFL's WORK TO PROMOTE
OPEN ACCESS TO
SCHOLARLY COMMUNICATIONS¹**

Мелиса Хагеман
Иницијатива за отворени приступ, OSI, САД

Melissa Hagemann
Open Access Initiative, OSI, USA

Сажетак

Пројекат отвореног приступа (ОА) Института за отворено друштво (OSI) заснива се на принципима Будимпештанске иницијативе која препоручује стратегије - развој институционалних репозиторија и часописе са ОА. OSI је обезбедио финансијска средства за изградњу њихових директоријума, као и за финансирање eIFL Програма за ОА у 2005. за земље у развоју и транзицији. У оквиру тог Програма многе радионице и конференције о ОА биле су организоване широм света у 2005. Као наставак радионице о отвореном приступу, одржане новембра 2003. у Србији, КоБСОН и eIFL ОА програм су организовали Семинар о цитатним индексима са отвореним приступом у Београду новембра 2005. Програм eIFL ОА је учествовао и на Међународној конференцији о отвореном приступу у земљама у развоју, септембра 2005. у Салвадору, Бразил. Учесници су предложили нацрт Салвадорске декларације о отвореном приступу, прве декларација у којој се јасно наводи како ОА може помоћи земљама у транзицији и развоју.

Кључне речи: OSI, eIFL Open Access Program, финансирање, радионице, земље у развоју

1. УВОД

Пројекат отвореног приступа Института за отворено друштво (OSI) заснива се на принципима наведеним у Будимпештанској иницијативи за отворени приступ (BOAI) и има за циљ да допринесе међународним напорима да сви истраживачки чланци из свих научних области буду слободно доступни онлајн. По би

Abstract

The Open Society Institute's *Open Access (OA) Project* is built upon the principles outlined in the *Budapest Open Access Initiative* which recommends complementary strategies: development of institutional repositories and open access journals. OSI provided funds for creation of directories of the repositories and journals, as well as funds for creating of the *eIFL Open Access Program* for transition and developing countries. Within the Program many open access workshops and conferences were organized in the year of 2005 worldwide. Following the OA workshop organized in November 2003 in Serbia, the KoBSON and the eIFL OA Program organized an *Open Access Citation Indexes Seminar* in Belgrade in November, 2005. The *eIFL OA Program* participated in Salvador, Brazil in the *International Conference on Open Access in Developing Countries* in September, 2005. The participants drafted the *Salvador Declaration on Open Access* which is the first declaration to state clearly how OA can benefit transition and developing countries.

Key words: OSI, eIFL Open Access Program, funding, workshops, developing countries

1. INTRODUCTION

The Open Society Institute's *Open Access Project* builds upon the principles outlined in the *Budapest Open Access Initiative (BOAI)* and aims to assist the international effort to make research articles in all academic fields freely available online. To achieve open access, the

¹ Предавање одржано на 2. семинару о отвореном приступу научним информацијама, у Београду, 10.11. 2005. године у Народној библиотеци Србије, уз подршку eIFL.net-а

¹ Paper presented on the 2nd Seminar on Open Access to Scholarly Information, Belgrade 10 November, 2005 held in the National Library of Serbia with support of the eIFL.net

области буду слободно доступни онлајн. Да би се остварио отворени приступ, BOAI препоручује две комплементарне стратегије: развој институционалних репозиторија и часописе са отвореним приступом.

OSI се заинтересовао за покрет за отворени приступ из жеље да обезбеди слободан приступ научним комуникацијама. Па ипак, да би се то остварило потребно је да се широм света прихвати нова економска, правна и финансијска парадигма како би отворени приступ постао могућа алтернатива традиционалном моделу објављивања, заснованом на претплати.

Од када је иницијатива BOAI објављена, међународна подршка отвореном приступу је у порасту. Априла 2003. је у Howard Hughes Medical Institute одржан скуп финансијера истраживања у САД, који је за резултат имао усвајање Bethesda Statement; Берлинска декларација о отвореном приступу је настала као резултат састанка европских финансијера научних истраживања и универзитета, у организацији Удружења Макс Планк октобра 2003.; фондација Wellcome's Trust је развила сопствену политику о отвореном приступу. Недавно су и владе почеле да се занимају за отворени приступ, из жеље да обезбеде да истраживања која оне финансирају стигну до најширег могућег круга корисника, као и због схватања да се јавна средства улудо троше због старог система у којем порески обвезници плаћају једном за истраживања и други пут за приступ резултатима тих истраживања. Примери оваквих иницијатива влада укључују Финску политику отвореног приступа, политику НИН (Националног института за здравство) у САД и Комитета за науку и технологију Велике Британије.

Издавачи такође усвајају модел објављивања у отвореном приступу и према Директоријуму часописа са отвореним приступом (www.doaj.org) тренутно има 2028 таквих часописа. BioMed Central (BMC) објављује преко 140 часописа са отвореним приступом, док је Public Library of Sciences поставила у отворени приступ своја два репрезентативна часописа, PLoS Medicine и PLoS Biology, као и неколико

Budapest Open Access Initiative (BOAI) recommends two complementary strategies: the development of institutional repositories and open access journals.

OSI took an interest in the open access movement out of a desire to provide free access to scholarly communications. However, to do this requires that new economic, legal, and funding paradigms be adopted worldwide in order for open access to become a viable alternative to the traditional subscription-based publishing model.

Since the launch of the Budapest Open Access Initiative there has been growing international support for open access. In April 2003, the Howard Hughes Medical Institute held a meeting of research funders in the US which resulted in the Bethesda Statement; the Berlin Declaration on Open Access arose from a meeting of European research funders and universities in October 2003 organized by the Max Planck Society; and the Wellcome's Trusts' has developed their own Policy on Open Access. Recently governments have also begun to take an interest in open access out of a desire to ensure that the research which they fund reaches the largest possible audience, as well as a recognition of the waste of public resources which results from the old system in which taxpayers pay once for research and a second time for access to its results. Examples of these governmental initiatives include the Finnish Policy on Open Access, the NIH Policy in the US and the UK Science and Technology Committee's Enquiry.

Publishers are adopting the open access publishing model and according to the Directory of Open Access Journals (www.doaj.org) there are currently 2028 such journals. BioMed Central (BMC) publishes over 140 open access titles, while the Public Library of Sciences has launched its two flagship journals, PLoS Medicine and PLoS Biology as well as several other titles. In addition, Hindawi Publishing,

других наслова. Осим тога, Hindawi Publishing, са седиштем у Египту објављује 14 часописа са отвореним приступом. Многи издавачи који послују на бази претплате експериментишу са отвореним приступом, а међу њима су Oxford University Press и Springer.

OSI обезбеђује финансијска средства за изградњу претходно поменутог DOAJ, као и за директоријум репозиторија са отвореним приступом, који даје попис институционалних и тематских репозиторија и податке о типу публикација које садрже (на пример, чланке, електронске тезе и дисертације, радове са конференција, образовни материјал, књиге итд.).

Да би помогао пораст свести о отвореном приступу у земљама у развоју и транзицији, OSI је обезбедио финансирање eIFL Open Access Program-а у 2005. Отворени приступ ће омогућити научницима и академској популацији у земљама у развоју и транзицији не само да приступе виталним материјалима потребним за њихова истраживања, већ и да ефикасније допринесу глобалној истраживачкој заједници својим значајним радовима.

Развојем репозиторија са отвореним приступом и подстицањем аутора у тим земљама да објављују своје радове у часописима са отвореним приступом, истраживања спроведена у овим земљама ће бити лакше доступна научницима широм света. Програм за отворени приступ у оквиру eIFL-а обезбеђује обуку и радионице о отвореном приступу у земљама које су чланице eIFL-а и даје подршку изради пилот пројеката за институционалне репозиторије у ограниченом броју земаља.

У 2005-ој, eIFL OA Програм је организовао многе радионице о отвореном приступу, а осим тога, и национални конзорцијуми библиотека у земљама у којима је овај програм активан организовали су мање пратеће активности као резултат ових радионица. Ове почетне активности у свакој земљи ће довести до тога да се на националном нивоу усвоји политика обавезног отвореног приступа.

based in Egypt, publishes 14 open access journals. Many subscription-based publishers are experimenting with the OA publishing model, among them Oxford University Press and Springer.

OSI provided funding for the creation of the previously mentioned DOAJ as well as a Directory of Open Access Repositories, which lists institutional and subject-based repositories as well as the type of content which the repositories contain (i.e. articles, ETDs, conference papers, learning objects, books, etc.).

To help raise awareness of open access in developing and transition countries, OSI provided funding in 2005 to create the eIFL Open Access Program. Open Access will allow scientists and academics in developing and transition countries to not only access the vital material which they need to conduct their research, but will also allow them to more efficiently contribute their important work to the global research community.

By developing Open Access repositories and encouraging authors within these countries to publish their articles in Open Access journals, the research being done in these countries, will be more easily available to scholars throughout the world. Specifically the eIFL Open Access Program provides trainings and workshops on open access within eIFL participating countries, as well as support for the creation of institutional repository pilot projects in a limited number of countries.

In 2005, the eIFL OA Program organized many open access workshops, however apart from the events organized by eIFL itself, the national library consortia in the countries in which the eIFL OA Program is active have organized many follow-up activities as a result of the open access workshops. It is this work at the grass-roots level in each country which will result in the adoption of policies to mandate open access at a national level.

Протекле године је у оквиру eIFL OA програма рађено заједно са Литванијским конзорцијумом научних библиотека на организацији радионице у фебруару, са циљем да се за скрене пажња политичара, научника, библиотекара и информатичара. Захваљујући интересу који је пробудила ова радионица, политичари су тражили од Литванијског конзорцијума да организује наредну радионицу за проректоре универзитета у јуну 2005.

eIFL и библиотека Кинеске академије наука су заједнички организовали и финансирани Међународну конвенцију о стратегији и политици отвореног приступа научним информацијама у Пекингу у јуну 2005. На конференцији је било 22 говорника из Велике Британије, Кине, САД, Финске, Француске, Бразила, Канаде, Индије, Шведске и Немачке, који су представљали неке од највећих националних и приватних агенција за финансирање науке, издавача, професора и политичара.

Као наставак радионице о отвореном приступу одржане новембра 2003. у Србији, КоБСОН и eIFL OA програм су организовали семинар о цитатним индексима са отвореним приступом у Београду у новембру 2005, којем је присуствовало преко 150 полазника.

Ван програма eIFL OA, OSI и International Renaissance Foundation (IRF, Соросова национална фондација у Украјини) организовали су велику регионалну конференцију о отвореном приступу у Кијеву у фебруару 2005, а планирано је да наредне активности заједно воде eIFL и IRF. После радионице IRF је наставио да се залаже за отворени приступ и у децембру је Украјински парламент препоручио отворени приступ као обавезан за сва истраживања финансирана јавним фондовима.

Што се тиче институционалних репозиторија, eIFL је спонзорисао South African Site Licensing Initiative (SASLI) при организацији радионице о успостављању институционалних репозиторија у Преторији у мају 2005. У Јужноафричкој републици, SASLI је формирао групу за залагање за отворени приступ која се зове "Sivulile" (што значи "отворити" на сва-

The year kicked off with the eIFL OA Program working with the Lithuanian Research Library Consortia (LMBA) to organize an awareness raising workshop in Lithuania in February targeted at policy makers, scientists, librarians, and information specialists. Due to the interest generated from this workshop, the policy makers asked LMBA to organize a follow-up workshop for vice rectors of the universities in June 2005.

eIFL and the Library of the Chinese Academy of Sciences (LCAS) co-organized and co-funded the International Conference on Strategies and Policies for Open Access to Scientific Information in Beijing in June. The event included 22 international speakers from the UK, China, US, Finland, France, Brazil, Canada, India, Sweden, and Germany representing some of the largest national and private scientific funding agencies, publishers, academics, and policy makers.

Following on the Open Access workshop organized in November 2003 in Serbia, the KoBSON and the eIFL OA Program organized an Open Access Citation Indexes Seminar in Belgrade in November which was attended by over 150 participants.

Outside the eIFL OA Program, OSI and the International Renaissance Foundation (IRF, the Soros national foundation in Ukraine) organised a large regional conference on Open Access in Kiev in February, and it is planned that the follow up activities will be jointly led by eIFL and IRF. Since the workshop, IRF has continued to advocate for OA and in December the Ukrainian Parliament recommended an Open Access mandate for all publicly-funded research.

With regard to the development of Institutional Repositories, eIFL sponsored the South African Site Licensing Initiative (SASLI) to organize a training workshop on establishing institutional repositories in Pretoria in May. Within South Africa, SASLI has formed an Open Access Advocacy Group called "Sivulile" (which means "to open" in Swahili) which has

хилију), која је покренула акцију тражења финансија од Унеска за одржавање специјализоване радионице о Greenstone софтверу за институционалне репозиторије у новембру.

Осим тога програм eIFL OA је учествовао и на међународној конференцији о отвореном приступу у земљама у развоју, септембра 2005. у Салвадору, Бахиа, Бразил. Учесници су предложили документ *Салвадорска декларација о отвореном приступу: перспектива земаља у развоју* (Salvador Declaration on Open Access: the Developing Countries Perspective - <http://www.eifl.net/docs/Dcl-Salvador-OpenAccess-en.pdf>), који представља прву декларацију у којој се јасно наводи како отворени приступ може помоћи земљама у транзицији и развоју и која даје препоруке владама шта могу да учине како би активно подржале отворени приступ.

gone on to raise outside funding from UNESCO to hold a specialized workshop on the Greenstone institutional repository software in November.

In addition, the eIFL OA Program participated in the International Conference on Open Access in Developing Countries in September in Salvador, Bahia, Brazil. The participants drafted

the *Salvador Declaration on Open Access: the Developing Countries Perspective* (<http://www.eifl.net/docs/Dcl-Salvador-OpenAccess-en.pdf>)

which is the first declaration to clearly state how OA can benefit transition and developing countries and provides recommendations on what governments can do to actively support OA.

Текст превела др Стела Филипи-Матутиновић, Универзитетска библиотека «Светозар Марковић».